

Instrukcija Marije Terezije princu od Hildburghausena povodom osnivanja vojnog direktorija

Ivan Jurišić

U prvih 40 godina 18. stoljeća poduzet je niz pokušaja stvaranja novog ustroja Vojne krajine. Bio je to tek dio velikih promjena koje su Habsburgovci provodili od početka 18. stoljeća s ciljem stvaranja centralističke, apsolutističke monarhije. Kako je u preustroju Varaždinskog, a još više Karlovačkog generalata do 1735. sve ostalo na razini prijedloga i pripremnih, privremenih mjera, iste je godine uprava komisijom za preustroj ova dva generalata povjerena princu od Hildburghausena (punim imenom Joseph Maria Friedrich Wilhelm Hollandinus, vojvoda Saske, princ od Hildburghausena, feldmaršal i vitez zlatnog runa, 8.12. 1702-4.1.1787.). On je do 1737. uspio preustrojiti Varaždinski generalat.

Dolaskom Marije Terezije na prijestolje (1740), nastavljen je rad na preuređenju Karlovačkog generalata. No, kako je on i dalje slabo napredovao, M. Terezija odlučila je, dekretom od 3. studenog 1743. osnovati posebnu instituciju, Vojni direktorij i generalkomandu za Unutrašnju Austriju i generalate (Varaždinski i Karlovački), pod upravom bečkog Dvorskog ratnog vijeća. Na čelo ovih ustanova postavljen je princ od Hildburghausena. Prilikom osnivanja Direktorija vladarica je za princa dala izdati opsežnu instrukciju, podjeljenu u 25 poglavlja, u kojoj je izneseno cjelokupno ustrojstvo ove institucije, te prava i obaveze princa kao njenog predstojnika. Primjerak ovog spisa nalazi se u Austrijskom Državnom arhivu (ÖStA), fond: Ratni arhiv, (Bečko) Dvorsko ratno vijeće, Arhiv Dvorske ratne kancelarije (KA, HKR, KZLA), odjel VII, spis broj 283. Radi se vjerojatno o kopiji originala, budući da nedostaje datum izdavanja dokumenta. On je dodan naknadno (drugim rukopisom), latinskim jezikom (Anno 1744) na donjem rubu poleđine zadnje folije spisa, dok je ostali tekst instrukcije pisan goticom, na njemačkom jeziku. Kako je ovaj dokument važan izvor za povijest Varaždinskog kao i Karlovačkog generalata u doba njegovog preustroja, donosimo njegov kratak sadržaj.

Uvod: M. Terezija navodi da je upravo princa od Hildburghausena stavila na čelo Direktorija uzimajući u obzir da je preuređenjem Varaždinskog generalata stekao "znanje i iskustvo", te zbog inače u vojnim poslovima i u politici stečenih "istaknutih zasluga", kao i zbog "pokazane marljivosti u službi", čime je stekao njeno veliko povjerenje. Slijede poglavlja.

I poglavlje: na princa se prenose sve ingerencije koje pripadaju zapovjedajućem generalu (Varaždinskog i Karlovačkog generalata), kao i sva vlast koju je do tada imalo bivše Unutrašnjeaustrijsko Dvorsko ratno vijeće (u Gracu), da bi mogao brinuti "o našoj vojsci Unutrašnje Austrije i Krajine prema zahtjevima naše službe". Nada se u prinčevo daljnje zalaganje u službi,

što bi koristilo “zaštiti naših tamošnjih cjelokupnih nasljednih zemalja, a posebno tamošnjih krajiških generalata”.

II poglavlje: redom se navode sve institucije i osobe koje su dužne pokoravati se princu kao zapovjedniku Vojnog direktorija, a od njega se zahtjeva da sve naredbe, koje stignu od vladarice točno izvršava, te da joj, preko Dvorskog ratnog vijeća, što hitnije šalje izvješća i predstavke o svim događajima.

III poglavlje: vladarica ističe značaj njegovom zapovjedništvu povjerene istaknute i opasne granice prema “zakletom neprijatelju” (Turcima), kao predziđu koje štiti ne samo Unutrašnju Austriju, već i sve nasljedne zemlje iza nje (od turskih upada), stoga princ od Hildburghausena treba isto onako kako je preuređio Varaždinski, preustrojiti i Karlovački generalat, zatim Liku, Krbavu i Primorsku krajinu, kao i obuku krajišnika u vještini ratovanja “što prije i što je više moguće”, te se pobrinuti za dobru vojnu disciplinu i red. Napominje da će princ pri tome imati poteškoća, jednim dijelom zbog otpora koji će krajišnici pri tome pružati, kao što su to činili u Varaždinskom generalatu, drugim dijelom zbog nemogućnosti odgovarajućeg izdržavanja ljudstva Karlovačkog generalata. Dajući mu u tom poslu “isključivu javnu vlast”, M. Terezija se nada da će moći izaći na kraj sa svim problemima i da će, prema primjeru Varaždinskog generalata, i u Karlovačkom uspjeti uvesti “našoj službi tako korisnu postojanost”, pri čemu mu se od strane dvora obećava puna podrška i trajna “asistencija”. Krajiški zapovjednici imati će zadaću trajno doprinositi da svi neprijateljski upadi u Krajinu budu efikasno sprečavani. Stoga je potrebno organizirati dobru obavještajnu službu, prvenstveno među samim neprijateljima, koja bi na vrijeme otkrivala i svojom povjerljivom korespondencijom dojavljivala sve neprijateljske namjere. Budući da će za to biti potrebna određena suma novca, princ bi se trebao pobrinuti, da eventualnim uštedama u Krajini, namakne kakav fond, a i vladarica će od unutrašnjeaustrijskih staleža zatražiti nešto novca za tu svrhu. U vezi troškova oko obavještajne službe, godišnji izvještaj treba slati Dvorskom ratnom vijeću. Sve pristigle informacije (bilo od samih obavještajaca, bilo od krajiških zapovjednika) trebati će hitno dostavljati vladarici ili Dvorskom ratnom vijeću. M. Terezija se nada, da će princ, zbog svog ratnog iskustva, znati brzo djelovati u slučaju da u vezi s tim nešto nenadano iskrсне i znati povući prave poteze, te putem moći koja mu je preko Direktorija dana, znati ih i provesti.

IV poglavlje: unutrašnjeaustrijske pokrajine su dijelom i ranije, a i za njene vladavine, izdvajale za Krajinu, zbog oskudnih sredstava za izdržavanje i opskrbu tamošnjih postrojbi (plaćenih, kao i domaće “milicije”). Tako je pokrajina Štajerska (odredbom od 3. 1. 1742.) bila dužna s određenom sumom sudjelovati u izdržavanju Varaždinskog generalata. Princ se treba starati da Štajerska i dalje redovito uplaćuje novac, u određenim vremenskim razmacima, bez otezanja ili smanjivanja ugovorene sume. Što se tiče opskrbe Karlovačke krajine, dok to ne bude drugačije regulirano, a carica promjenu najavljuje riječima da je za to “milostivo raspoložena”, ona se i dalje temelji na starom načinu (ne navodi se kojem), što također treba nadzirati. Princ treba stalno težiti boljem uređenju Karlovačkog generalata i djelovati shodno nagodbi koju će carica zaključiti u pogledu njegove opskrbe, sa staležima Koruške i Kranjske.

V poglavlje: princ se treba pobrinuti da se uklone zloupotrebe pri isplati plaća krajišnika, tj. da ih se više ne zakida, “gramzljivim načinom plaćanja”, već da svakom dospije na ruke, ono što mu pripada, bez i najmanjeg uskraćivanja.

VI poglavlje: pri isplati plaća često dolazi do neugodnih situacija. S jedne strane kod brojanja već dobijenog novca nailazi se na neispravnosti bilo da količina ne odgovara naznačenoj, ili da je novac loše kvalitete. S druge strane i “zemaljski blagajnik” i pokrajine dio su vojničkih plaća samovoljno zadržavali. Da bi se to ubuduće izbjeglo, carica određuje slijedeće:

1. Da zemaljski računovođa ima vršiti isplatu “iz ruke u ruku”. Isplati svaki puta moraju prisustvovati upravitelj generalovog ureda (General-Amts Verwalter), zapovjedajući general dotične krajine i jedan stožerni časnik, generalatski sudac, komesar ili osoba zadužena za novačenje vojnika, te stanoređa (Quartiermeister). Trebaju biti postavljena dva isplatna stola i uz svaki prisutan stanoviti broj gore navedenih osoba. Na prvom stolu krajišnik prima svoju plaću, a na drugom treba prebrojati novac. Ako se pri drugom stolu ustanovi manjak ili loša kvaliteta novca, zemaljski računovođa je dužan takav propust ispraviti i kod prvog stola izdati ispravnu sumu novca. Oštećeni nema pravo na nikakvu daljnju tužbu ili bilo kakav drugi podnesak.

2. Niti pokrajine niti njihovi računovođe nemaju pravo na uskratu novca koji nekome pripada, pod nikakvim izgovorom. Ako bi pri isplati plaće došlo do kakvog spora, takav sporni novac, kao i onaj od kakve sudske zabrane ili konfiskacije, čuvao bi kod sebe komesar generalata i to tako dugo dok od princa ne bi dobio dozvolu za ponovno izdavanje tog novca. Princ treba dakle nastojati da se ukloni svako koristoljublje vezano uz ovaj novac i da do njega ubuduće ne dolazi.

VII poglavlje: budući da u Varaždinskom generalatu često dolazi do velikog manjka plaćenog ljudstva, treba princ pripaziti, da sav novac koji dotječe u blagajnu tamošnjeg generalata za njihovu isplatu, bude ondje dobro pohranjen i obračunat, kako bi se svake pola godine Dvorskom ratnom vijeću moglo poslati stanje te krajiške blagajne. Ako bi se taj novac upotrijebio za pokrivanje nekih drugih tamošnjih izdataka, treba o tome također poslati izvještaj Vijeću, sa naznakom u koju svrhu je novac potrošen, pogotovo ako se radi o većoj sumi.

VIII poglavlje: što se tiče prijedloga za popunjavanje praznih mjesta visokih časnika u generalatima, sve dok to kraljica drugačije ne odredi, ostati će se pri starom načinu, tj. zapovjednika Karlovačkog generalata (generalpukovnika) kao i ostale tamošnje zapovjednike predlagati će Koruška i Kranjska, a Varaždinskog generalata Štajerska. I mjesta viših stožernih časnika popunjavati će se po do tada uobičajenom načinu (ne navodi se kojem). Što se tiče mjesta nižih činova viših časnika (mündere Oberoffrs Chargen) u Krajini, predlaganje i popunjavanje takvih pridržava si vladarica, bez upliva pokrajina na njene odluke, a na prijedlog princa od Hildburghausena. Na isti način popunjavati će se takva mjesta i u Unutrašnjeaustrijskim zemljama.

IX poglavlje: zapovjedništvo nad topništvom i konjicom prenosi se sa bivšeg Unutrašnjeaustrijskog ratnog vijeća (uz ostale tamošnje vojne i krajiške poslove) na generala konjice Josepha Venzela, kneza od Liechtensteina, kome će odmah biti odobreno popunjavanje kod konjice ispražnjenih časničkih mjesta. Pri tome se spominje, da je princ od Hildburghausena o tome već obavješten “30. prošlog mjeseca svibnja”, a sa strane je olovkom dodano “1774”, što navodi na zaključak da je ova instrukcija sastavljena u lipnju 1744.

X poglavlje: spomenuti novi zapovjednik, kao i sva konjica i topništvo Unutrašnjeaustrijskih zemalja, te Varaždinskog i Karlovačkog generalata, podložni su princu, (kako je to već navedeno u drugom poglavlju).

XI poglavlje: princu se dopušta i pravo sudjelovanja u Unutrašnjeaustrijskim zemljama, “austrijskoj obali (littorali austriaco)”, obadva generalata, Lici i Krbavi, te Primorskoj krajini (grofovije Lika i Krbava pripala su Vojnoj krajini 1712. a Primorska krajina je dio još 1469. osnovane senjske kapetanije. Sve do preustroja Karlovačkog generalata, 1746. spominju se još kao zasebni dijelovi Hrvatske Krajine), nad svim vojnim osobama i službenicima koje se ondje nalaze, udovicama takvih i njihovim slugama, i u civilnim i osobnim parnicama, onako kao što se to i do tada činilo pri tamošnjim sudskim uredima. Strankama će se dozvoliti žalba (priziv) princu protiv ureda krajiškog auditorijata (u civilnim parnicama), a reviziju procesa moći će tražiti kod same vladarice, kao

druge instance. U obadva slučaja o parnicama i održanom sudskom procesu treba na zahtjev Dvorskog ratnog vijeća odmah podnesti izvještaj. Ali takav proces, u kojem dođe do priziva, zatim tužbe koje princu prispiju sa područja izvan spomenuta dva generalata zahtjevat će detaljnu istragu, stoga će princ trebati sve takve pravne predmete uvijek slati u Grac, gdje upravo za tu svrhu postoji poseban auditorijatski ured, na daljnju raspravu i donošenje presude. Pri tome treba poštivati "red i zakonitost". Kako će princ imati pravo i na tu presudu dozvoliti daljnji priziv (rekurs) Dvorskom ratnom vijeću, kao višem oporuku, treba i u slučaju smrti vojne stranke, budući da je ovisna o jurisdikciji princa, poradi daljnjih radnji, predmet ostati u postupku. Ako je umrla stranka vojnik iz jednog od spomenuta dva generalata o slučaju će se dalje pobrinuti tamošnji službenik auditorijata, a kod ostalih vojnika gradački auditorijat. Ali ako umrla vojna stranka nije bila pod prinčevom jurisdikcijom, (npr. vojnik u tranzitu), onda takav slučaj dalje rješava Dvorsko ratno vijeće, kome sada uz parnicu treba priložiti i vjerodostojnu kopiju inventara stranke i eventualnu oporuku. Nadalje govori se o zbrinjavanju, odgoju i brizi za imovno stanje siročadi. Njihov popis treba poslati gradačkom krajiškom auditorijatu (sudskom uredu), a ovaj o njima treba svake godine poslati izvještaj Dvorskom ratnom vijeću. Nadalje govori se o onim molbama na koje privolu (dopuštenje) može dati samo M. Terezija kao zemaljska kneginja (preko Dvorskog ratnog vijeća), npr. za reviziju molbi, "povratak u prijašnje stanje (Restitutio in Integrum)", dopuštenje uvida u spise, nesmetani prolaz i zaštitu (Salvus conductus) itd. U obadva generalata odmjeren je način postupanja u krivičnim djelima, kao i kazne koje neposredno mogu izreći zapovjednici tvrđava, a koje zapovjedajući generali, te u kojim su im slučajevima potrebne instrukcije odnosno konsultacije. Pri tom ne smiju prekoračiti dane im ovlasti; zapovjednici tvrđava nemaju pravo arbitraže u rješavanju sporova, a zapovjednici krajina ne smiju zloupotrebiti pri sudovanju pravo mača i pomilovanja koje im je priznato u privatnim krivičnim djelima. Nadzor nad tim mora također voditi princ. Postoje i takvi prekršaji za koje vojna lica i sudovi ne mogu ni izreći niti oprostiti kaznu, kao kod vrijeđanja carskog visočanstva, hereza, magije, svetogrđa, obmanjivanja javnosti, kovanja lošeg novca itd. Takva javna krivična djela rješava Dvorsko ratno vijeće, kao i ona, u generalatima kažnjiva teškom kaznom, prema ratnom pravu, a izvan njih, bez izuzetka sva ona krivična djela, kod kojih je predviđena smrtna i tjelesna kazna, izgon itd.

XII poglavlje: princ treba naročito brinuti o tvrđavinskim fortifikacijskim objektima po svim Unutrašnjeaustrijskim zemljama, te po generalatima, odlučno djelovati glede novca potrebnog za njihovo održavanje, te paziti na pravilnu primjenu onih sredstava koja će u tu svrhu davati Unutrašnjeaustrijske pokrajine, Štajerska za Varaždinski generalat, a Koruška i Kranjska za Karlovački, kako na osnovi dosadašnjih ugovora, tako i putem godišnjih zahtjeva.

XIII poglavlje: treba voditi brigu i o hrani i streljivu u pokrajinskim i krajišnim utvrdama, tako da posade ne bi oskudjevale u njima. U tome će Karlovačkom generalatu pomagati pokrajina Kranjska, tako dugo dok ostaje pri prošlom ugovoru. Pomoć će slati preko upravitelja generalovog ureda. Ranije snabdjevanje Varaždinskog generalata hranom od strane pokrajine Štajerske, biti će, shodno dogovoru, pretvoreno u novčanu pomoć. Princ se treba pobrinuti da se takva novčana pomoć ustali i od strane Kranjske i Koruške za Karlovački generalat. Zahtjeve za opskrbom treba slati carici ili Dvorskom ratnom vijeću.

XIV poglavlje: u nekim mjestima Varaždinskog i Karlovačkog generalata, stranke nezadovoljne presudama tamošnjih krajiških sudaca često traže priziv. Carica dozvoljava da sada sve te stranke mogu (kad im bude odobreno), svoje žalbe podnositi princu, kao što su ih nekada podnosili Unutrašnjeaustrijskom ratnom vijeću, kao drugoj instanci, odnosno sucu za prizive, s tim da u njihove

žalbe uvedu uobičajene pravne izraze. Princ će im “poznatom pravednošću, bez oklijevanja, ako je to moguće, podijeliti pravdu”, tj. donijeti pravednu presudu. Carica nalaže princu da općenito nikome tko je pritisnut nevoljom ne uskrati pomoć, a da posebno udovicama i siročadi tamošnjih krajišnika “ukoliko to pravednost zahtjeva i dopušta”, ukaže pomoć u oskudici. I tamošnji krajiški suci trebaju prema svim strankama u sporu biti uvijek jednako pravedni, a ne da pravdu uskraćuju ili izopaćuju prijateljstvom ili naklonošću prema nekoj od stranaka u sporu. Stoga princ treba opominjati sve tamošnje postavljene sudske službenike da pravilno vrše njihovu odgovornu i tešku dužnost, da ne budu podložni sebičnosti, ili da pokazuju bilo kakve druge loše namjere pri tome. One sudske službenike koji budu ispoljavali takve nepravilnosti treba, bez imalo obzira, primjerno kazniti.

XV poglavlje: ubuduće treba spriječiti sve neugodne situacije do kojih je dolazilo u odnosima između vojske, unutrašnjeaustrijskih političkih i civilnih vlasti. Ma kako se one dalje ispoljavale, carica se nada da princ neće dozvoliti da se vojske miješa u tuđe jurisdikcije, te da će nastojati da se svi sporovi sporazumno rješavaju. Vladarica dalje princa obavještava da je postavljen za tajnog savjetnika pri tajnom uredu (geheimben Stelle), na čije će sjednice trebati dolaziti. Da bi se dakle izbjegavale sve mogućnosti za međusobne nesporazume između vojske i politike ubuduće će se odvajati vojni od političkih skupova (konferencija), na koje će predstavnici vojske biti samo formalno pozvani (tj. biti će im samo najavljen). Inače vojska će od sada posebno raspravljati o onome što se nje tiče, a tajni ured o onome što se odnosi na politiku ili civilne poslove.

XVI poglavlje: o načinu prinčeve korespondencije s unutrašnjeaustrijskim pokrajinama.

XVII poglavlje: treba nastojati da se što prije smanji broj buna u Unutrašnjeaustrijskim zemljama, a posebno u generalatima. Ako do njih ponovno dođe treba što hitnije obavijestiti Kraljevsko dvorsko ratno vijeće, da bi se mogle poduzeti potrebne mjere.

XVIII poglavlje: govori o snabdjevanju trupa bilo onih u matičnim postajama, u prolazu, ili na logorovanju. Carica traži da ih se ne izlaže predugim marševima po lošim cestama ili zaobilaznicama, o čemu će se princ brinuti preko ratnih komesara.

XIX poglavlje: sve žrtve kakvih ispada (krajišnika), ako su i sami vojnici, dobiti će pored vojničke plaće i određeni dodatak, dok će počinioci ispada morati platiti određenu odštetu, i biti primjerno kažnjeni.

XX poglavlje: bez kraljičine zapovijedi u zemljama pod Direktorijem ne smije se vršiti novačenje stranih osoba. Ako se negdje s dozvolom ipak bude provodilo, neka pri tome ne bude nikakvih izgreda, niti prekoračenja povodom toga danih ovlasti.

XXI poglavlje: pri nastupu na novu dužnost, kao zapovjednik vojnog direktorija, princ treba napustiti guberniju kojom je do tada upravljao i predati ju komori. Bivši prihodi od te gubernije biti će mu nadomješteni drugima. Tako će umjesto godišnje plaće guvernera, koju je dobijao od komore, sada dobijati od vladarice ekvivalent koji će iznositi 10000 guldena godišnje, kao i maršalsku plaću za zimu i ljeto od pokrajine Štajerske. Plaća će mu, kao i njegovim podređenima stizati kvartalno.

XXII poglavlje: vladarica propisuje da će princ oko poslova vojnog direktorija godišnje trebati biti angažiran najmanje dva mjeseca, i to u ono doba godine kada će to iziskivati potrebe službe. Njegov zamjenik trebao bi biti jedan od njemu potčinjenih generala, prvenstveno onaj s najvišim činom. Princ mora sam izvršiti izbor i o tome obavijestiti Dvorsko ratno vijeće, kako bi vladarica odobrila toj osobi da za vrijeme njegove odsutnosti bude privremeni upravitelj voj-

nog direktorija. Opseg poslova i nadležnosti koje će prenijeti na tu osobu ovisiti će o prinčevoj procjeni potreba za tim. Odabrani general biti će u potpunosti ovisan o princu i o svim zbivanjima slati mu izvještaje i od njega primati zapovijedi. Dakle za vrijeme svog djelovanja zamjenik neće imati nikakvih kontakata sa Dvorskim ratnim vijećem već sa princem koji će dalje komunicirati sa Vijećem. Jedino u slučaju ako bi se princ nalazio u jako udaljenoj stranoj zemlji, te bi korespondencija preko njega tekla presporo, a njeno odlaganje bilo pogibeljno, prinčev zamjenik bi izvještaj trebao poslati neposredno Dvorskom ratnom vijeću i od njega dobijenu zapovijed direktno prenijeti na potčinjene.

XXIII poglavlje: princ će trebati slati časnike, ili organizirati tekličku službu, ili neku vrstu štafete kako prema samoj carici i Dvorskom ratnom vijeću radi brzog slanja raznih obavijesti i primanja zapovijedi s dvora, tako i prema potčinjenim generalima. Carica je naredila Dvorskoj komori da osigura potreban novac za takvu službu, pri čemu se nada da ju princ neće zlorabiti i praviti bespotrebne troškove. Carica je također naredila da sva princu poštom upućena pisma (gdje god se on nalazio) iz zemalja potčinjenih direktoriju, zatim njegove pismene naredbe izdane podređenima, zatim sve izvještaje koji mu se raznih strana budu stizali, kao i njegova naređenja poslana van granica direktorija, kraljevski dvorski službenici trebaju, po dužnosti (*ex officio*), besplatno primati.

XXIV poglavlje: da bi princ mogao lakše sprovoditi caričine odluke i upravljati Direktorijem, za njega se osniva poseban ured, sa potrebnim osobljem, na čelu sa voditeljem ureda. On bi se brinuo o otpremanju spisa i nadzirao rad ostalog osoblja. Uz to, carica će propisati kakve će i kolike sporedne prihode vezane uz taj ured, princ imati pravo uživati.

XXV poglavlje: budući da se svi događaji ne mogu predvidjeti i da bi se moglo dogoditi da instrukcija ne bude mogla biti donešena u cjelosti, kraljica si pridržava pravo, da instrukciju, shodno prilikama, ili prema svojoj volji, djelomično proširi, ili suzi ili u potpunosti izmjeni.

Slijedi završni dio teksta instrukcije, kojem, kako je već u uvodu spomenuto, nedostaje datum izdavanja.

FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST

INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY

INSTITUT FÜR KROATISCHE GESCHICHTE

RADOVI

28

ZAGREB

1995.

Izdavač: **ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOG FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU**

REDAKCIJA:

Branka BOBAN, Neven BUDAK, Mirjana GROSS, Franko MIROŠEVIĆ,
Štefica POPOVIĆ, Nikša STANČIĆ, Božena VRANJEŠ-ŠOLJAN

UREDNIČKI KOLEGIJ:

Ivo GOLDSTEIN, Dragutin PAVLIČEVIĆ, Mario STRECHA

IZVRŠNI UREDNIK:

Mario STRECHA

Adresa uredništva: Zavod za hrvatsku povijest, Filozofski fakultet
Zagreb, Krčka ul. 1

tel.: 385 01 519 044 fax: 385 01 513 834

Časopis izlazi jednom godišnje. Izdavanje časopisa sufinancira Ministarstvo
znanosti i tehnologije Republike Hrvatske.

Rješenjem Republičkog komiteta za prosvjetu, kulturu fizičku i tehničku
kulturu SR Hrvatske br. 6859/1 od 5. X. 1982. časopis "Radovi" oslobo-
đen je plaćanja poreza na promet proizvoda.

Časopis je registriran u Ministarstvu znanosti i tehnologije Republike
Hrvatske pod br. UP-547/2-84-1984.

ZA IZDAVAČA:
Ivo GOLDSTEIN

DESIGN NASLOVNICE:
Iva MAKVIĆ

**PRIJEVOD SAŽETAKA NA
NJEMAČKI JEZIK:**
Marina DENONA-KRSNIK

PRIPREMA ZA TISAK:
Hrvoje STANČIĆ

TISAK:
KRATIS
Vrapčanska 15, Zagreb

Tiskanje završeno u siječnju 1996. godine